

دانش‌آموزان و مبارزه با حکومت پهلوی

۹ بهمن ۱۴۰۱ ساعت ۱:۳۹

روحانیون تهران و شهرستان‌ها با تأسی به استاد مطهری و براساس آموزه‌های او و با الهام از مخالفت و مقاومت امام خمینی(ره) در مقابل حکومت پهلوی، در گسترش، تأسیس انجمن‌ها و محافل اسلامی کوشیدند و در مساجدی که متکفل امامت بودند، دست به تشکیل کلاس‌ها و محافل مختلف زده و به جذب دانشجویان، دانش‌آموزان و نسل جوان پرداختند.

دانش‌آموزان یکی از گروه‌های سیاسی مهم در مبارزات حکومت پهلوی هستند که معمولاً نقش آن‌ها در انقلاب اسلامی نادیده گرفته می‌شود. اما واقعیت آن است که این گروه علیرغم برخی از محدودیت‌های سنی و فکری، جز گروه‌های فعال در مبارزات سیاسی بودند. دانش‌آموزان با تاسی از گروه‌های مختلف همچون گروه‌های مذهبی به طور مستقیم و یا غیرمستقیم، عامل بسیاری از تحریکات سیاسی بودند. چنانچه منشا برخی از حوادث سیاسی معاصر همچون اتفاقات بهمن ماه ۱۳۴۰ را می‌توان در اعتراضات دانش‌آموزی دید. حضور دانش‌آموزان در تحولات انقلاب، پیامدهای سیاسی خاصی برای حکومت و همچنین مبارزات مردمی داشت که در ادامه این نوشته به برخی از این پیامدها پرداخته شده است:

عامل تحریکات سیاسی دانش‌آموزان ناشی از چه بود؟

جنبش دانش‌آموزی موضوعی است که در بسیاری از کشورها به اشکال گوناگون و با اهداف مختلف رخ داده است؛ اما با جرات می‌توان گفت نقش دانش‌آموزان ایرانی در مبارزات انقلاب اسلامی بسیار پررنگ‌تر از هر جایی بود. بدون شک منشا تحریکات سیاسی دانش‌آموزان را می‌توان ناشی از عوامل مختلف از جمله آگاهی سیاسی آن‌ها دانست. آگاهی که خود متأثر از عوامل مختلف از جمله تربیت سیاسی و مذهبی بود. چنانچه دانش‌آموزان یکی از گروه‌های هدف روحانیون و شخصیت‌های برجسته اسلامی همچون شهید مطهری بودند. «از سال ۱۳۵۴ تا سال ۵۷، استاد مطهری با تالیف کتاب‌ها و تشکیل جلسات درس فلسفه و اقتصاد و فلسفه تاریخ در منزل و نیز درسهای اسفار «جامعه و تاریخ» و چند درس خصوصی، مانند بررسی مارکسیسم و «مسئله حکومت» در حوزه علمیه قم (که به توصیه حضرت امام(ره) هفته‌ای دو روز به قم می‌رفتند) وظیفه خود را در ارائه ایدئولوژی اسلامی به زبان روز و در نتیجه مصون کردن نهضت اسلامی از انحراف، به خوبی انجام دادند.»^۱

روش شهید مطهری، تأثیر بسزایی بر تربیت سیاسی و بلوغ فکری دانش‌آموزان داشت. البته این موضوع را نمی‌توان تنها به یک شخص محدود کرد. هر چند روش شهید مطهری در جذب دانش‌آموزان تأثیرگذار بود، اما بسیاری از روحانیون نیز به روش‌های مختلف از جمله به روش خود شهید مطهری در جذب دانش‌آموزان به مبارزه با حکومت کوشیدند. بر این اساس و به نقل از منابع مختلف روحانیون تهران و شهرستان‌ها با تأسی به استاد مطهری و براساس آموزه‌های او و با الهام از مخالفت و مقاومت امام

خمینی(ره) در مقابل حکومت پهلوی، در گسترش، تأسیس انجمن‌ها و محافل اسلامی کوشیدند و در مساجدی که متکفل امامت بودند، دست به تشکیل کلاس‌ها و محافل مختلف زده و به جذب دانشجویان، دانش‌آموزان و نسل جوان پرداختند. ۲ در نمونه‌ای دیگر می‌توان از بنگاه انتشاراتی سپیده نام برد که توسط روحانیون و طلاب حزه علمیه قم بعد از تبعید امام تاسیس شد تا از طریق فرهنگی به مبارزه با حکومت بپردازد. آیت‌الله خامنه‌ای، رهبر انقلاب نیز در تأسیس این بنگاه مشارکت داشت. جالب آنکه یکی از اهداف مهم این بنگاه نیز دانش‌آموزان بودند. چنانچه گزارشگر ساواک که فعالیت‌های بنگاه را زیر نظر داشت، متوجه شده بود که انتشارات سپیده به وسیله آقایان پرویز خرسند دانشجوی سال اول رشته ادبیات فارسی دانشکده ادبیات مشهد و آقای ناصر بازرگان دانشجوی سال اول رشته تاریخ و جغرافیا و آقای سعید پایان دیپلمه‌یی کار با دانشجویان و دانش‌آموزان تماس برقرار می‌کنند و به عنوان چاپ و انتشار رساله‌های دانشجویان و یا خواستن کتاب‌های مورد نظر آن‌ها از طهران و طرق دیگر دانشجویان و دانش‌آموزان را به سوی خود و مؤسسه جلب می‌کنند. ۳

نمونه‌هایی از تحرکات سیاسی دانش‌آموزان

یکی از رویدادهای سیاسی که دانش‌آموزان در آن نقش مستقیمی داشتند حوادث خونین سال ۱۳۴۰ بود. این حوادث گرچه اعتراض سراسری معلمان را به دنبال داشت و منجر به کشته شدن یکی از معلمان معترض نیز شد؛ اما حضور دانش‌آموزان در آن بسیار تعیین‌کننده و پررنگ بود. برخی از معترضان اصلی این اعتراض دانشجویان دانشگاه تهران بودند که هدف اصلی آن‌ها از تظاهرات ابراز همدردی با دانشجویان دانشسرای عالی بود که کمک هزینه تحصیلی آنها قطع شده بود. از سوی دیگر دانشجویان دانشگاه تهران می‌خواستند با دانش‌آموزان دبیرستان دارالفنون که برخی از آنها اخراج شده بودند، ابراز همدردی نمایند. ۴ علاوه بر این، معلمان نیز به دلیل ناکافی بودن حقوق خود، بارها به دولت اخطار داده بودند که دست به اعتصاب خواهند زد. معلمان تصمیم خود را به گوش دانش‌آموزان نیز رسانده بودند. البته دولت در نهایت، حقوق معلمان را درصدی افزایش داد، اما معلمان آن را بسیار ناچیز می‌دانستند و همچنان مصمم به اعتصاب بودند. بعد از اخطار جدی معلمان به دولت، وزیر فرهنگ وقت، با اخطار خود معلمان را تهدید به واکنش کرد. اخطار داد که اگر این اعتصاب انجام گیرد، واکنش نشان خواهد داد و به شدت ایستادگی خواهد کرد. با این وصف دانش‌آموزان و معلمان از رفتن به سر کلاس‌های درس خودداری کردند. به تدریج جمعیت انبوهی از خیابان‌های استانبول، سعدی و بهارستان به طرف خیابان شاه آباد (جمهوری کنونی) به حرکت درآمدند. آنها قصد داشتند به مجلس بروند و با هیئت رئیسه دیدار نمایند و تقاضاهای خود را نیز مطرح نمایند. ۵ نتیجه آنکه معلمان، دانش‌آموزان و دانشجویان به اعتراض شدید علیه دولت پرداختند که منجر به کشته شدن یکی از معلمان و مجروح شدن چند معترض شد. نقش دانش‌آموزان در این اعتراض و حضور پررنگ آن‌ها، یکی از مهم‌ترین عرصه‌های رویاری دانش‌آموزان با دولت و حکومت بود.

نقش دانش‌آموزان در حوادث سیاسی کشور به حدی پررنگ بود که حکومت نیز آن را با حساسیت دنبال می‌کرد. از همین رو، یکی از اهداف اصلی حزب رستاخیز، جذب دانش‌آموزان بود. چنانچه کنگره دوم حزب با هدف متشکل کردن هر چه بیشتر دانش‌آموزان و جوانان در تیرماه ۱۳۵۵ تشکیل شد. اینکه دومین کنگره حزب در رابطه با دانش‌آموزان تشکیل شد، به خوبی گویای اهمیت سیاسی این قشر است. در همین راستا روزها قبل از برگزاری کنگره هیأت‌هایی از سوی حزب به استانهای مختلف کشور اعزام شدند تا نمایندگان منتخب جوانان و دانش‌آموزان حزب را برای چگونگی شرکت در کنگره آموزش دهند و احتمالاً درباره

کیفیت برگزاری کنگره و مسائل مطروحه در آن از دانش آموزان و جوانان نظرخواهی کردند. کنگره بزرگ جوانان و دانش آموزان در ۱۵ تیر ۱۳۵۵ در ورزشگاه آریامهر گشایش یافت. ۵ حکومت در صدد بود با این روش‌ها به تربیت سیاسی دانش‌آموزان بپردازد؛ اما پروژه حکومت در تحقق این هدف با شکست مواجه شد.

سخن نهایی

صحبت کردن از گرایش‌های سیاسی دانش‌آموزان و عوامل تاثیرگذار بر رشد سیاسی آن‌ها، موضوعی نیست که بتوان به راحتی آن را تحلیل کرد. اما با توجه به غالب بودن دو گفتمان سیاسی مذهبی و چپ‌گرا در مبارزات سیاسی، می‌توان گفت اکثر دانش‌آموزان دارای گرایش‌های مذهبی و چپ‌گرا بودند. با این حال، به نظر می‌رسد به دلیل ریشه‌های فرهنگی و مذهبی ملت ایران، می‌توان تمایلات مذهبی و نقش آن را مهم‌ترین عامل مبارزات سیاسی دانش‌آموزان دانست.

منابع

۱. سقوط: مجموعه مقالات نخستین همایش بررسی علل فروپاشی سلطنت پهلوی، تهران، موسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی، ۱۳۸۴، صص ۶۰-۶۱.
۲. همانجا.
۳. هدایت‌الله بهبودی، شرح اسم: زندگینامه‌ای‌الله سیدعلی حسینی خامنه‌ای (۱۳۱۸-۱۳۵۷) تهران، موسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی، ۱۳۹۰، ص ۱۲۱.
۴. حسین آبادیان، دو دهه واپسین حکومت پهلوی، تهران، موسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی، ۱۳۸۳، صص ۲۲۶-۲۲۷.
۵. همان، صص ۱۷۹-۱۸۰.
۶. مظفر شاهی، حزب رستاخیز؛ اشتباه بزرگ، خودکامگی در عصر پهلوی، جلد ۱، تهران، موسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی، ۱۳۸۸، ص ۳۴۰.

آدرس مطلب :

<https://www.cafetariikh.com/news/49064/پهلوی-حکومت-مبارزه-آموزان-دانش/49064>